

OPOMBE

1. Podrobneje o statističnih virih glej Jasna Fischer, O virih za gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja XXXII/1984, str. 31–35. — 2. Rezultati poklicne statistike popisov prebivalstva za ta leta so objavljeni v naslednjih publikacijah: Bevölkerung und Viehstand der in Reichsrathe vertretenen Königreiche und Ländern dann der Militärgränze nach der Zählung vom 31. Dezember 1869, 2. zvezek — Bevölkerung nach dem Beruf und der Beschäftigung; Österrei-

chische Statistik, I. knjiga, 2., 3., 4. zvezek; Österreichische Statistik, XXXIII. knjiga, 4., 5., 6. zvezek. Österreichische Statistik, LXV. knjiga, 4., 5., 6. zvezek; Österreichische Statistik, Neue Folge, III. knjiga, 4., 5., 6. zvezek. — 3. Glej citirano razpravo Jasne Fischer, tabela številka 1, str. 34. — 4. Leta 1880 so promet, trgovina, javne službe in svobodni poklici preživljali v okrajnem glavarstvu Radovljica 6,5% prebivalstva, leta 1890 11,4%, leta 1900 12,5% in leta 1910 22,1%. — 5. Glej razpravo Janka Pleterskega, Položaj Slovencev pred 1. svetovno vojno v zborniku Jugoslovenski narodi pred prvi svetski rat, Beograd, 1967, str. 768.

PRISPEVEK K ZGODOVINI BLEJSKIH GOZDOV

IGOR SMOLEJ

Velik del gozdov, s katerimi danes gospodari Gozdno gospodarstvo Bled, so gozdovi nekdanje blejske posesti briksenških škofov. Obsežni kompleksi predvsem gorskih gozdov so dajali dobro osnovo za razvoj gospodarstva tega dela Gorenjske, ne le za kmečko in lesno gospodarstvo, temveč tudi za razvoj rudarstva in železarstva, ki sta v preteklih stoletjih močno spremenila zgradbo okoliških gozdov. Zaradi velikih potreb po lesu in ogelju, ki so jih gozdovi čedalje težje zadovoljevali, je železarstvo razmeroma zgodaj posredno povzročilo, da je na osnovi dolgoročnih gozdnogospodarskih načrtov gospodarjenje z gozdom postalo načrtno in urejeno. Načrti so z razvojem gozdarskega znanja postajali vse temeljitejši. Pri usmerjanju gospodarjenja z gozdom in še posebej pri določanju letnega poseka so vse bolj upoštevali biološke (kasneje ekološke) osnove pri vzgoji gozdov, tehnične možnosti pri sečnji, spravi in prevozu ter družbenoekonomske razmere pri vrednotenju vseh v gozdu pridobljenih dobrin.

Pričujoči prispevek skuša osvetliti preteklost gozdarstva in gozdov na Pokljuki in Mežakliji, na tistem delu briksenške gozdne posesti, za katero obstajajo najstarejši gozdnogospodarski načrti in vsi naslednji ter tudi drugi viri in literatura.¹ Časovno zajema obdobje 19. in začetek 20. stoletja, to je obdobje, v katerem se je glavni pomen gozdov v vsakdanjem življenju in gospodarstvu močno spremenil, ko se je gozd kot vir lesa za ogelje spremenil v vir vsestransko uporabnega

in cenjenega lesa za mehansko in kemično predelavo.

GOZDOVI

Blejsko gozdno posest so briksenški škofi tako kot drugo dobili v 11. stoletju z darovnicami vladarjev Henrika II., III. in IV.

Leta 1004 je kralj Henrik II. podaril škofu Albuinu posestvo Bled z vsemi pripadajočimi posestmi: poleg naselij in obdelane zemlje tudi neobdelano, gozdove in lovišča, vode, poti, dohodke in stroške — vse, kar že je in kar še bo odkrito.²

Leta 1040 je Henrik III. podaril škofu Poponu zemljišča med reko Bistrico³ in blejskim gradom, gozd Leše ter z drugo listino istega datuma tudi vse gozdove med belopeško in bohinjsko Savo s planinami in lovom,⁴ torej Mežakljo, Krmo in Pokljuko.

Kasneje se je posest briksenških povečala še leta 1063, ko je Henrik IV. podaril Albuinu gori Otalež in Kamnik (Steinberch) pri Idriji,⁵ 1073 pa so škofje dobili še lov (Wildbann) od Dobrega potoka do Bistrice in od grebena Kranjskih gora do Save.⁶ Podatki iz darilnih listin onemogočajo natančno omejiti tedanjo briksenško gozdno posest. Zadnja listina (1073), ki najnatančneje opisuje meje posesti, govori le o pravici do lova. Ta najbrž ni obsegala tudi lastništva nad gozdovi, čeprav je bil lov po takratnem vrednotenju vrednejši od gozda. Gozd je bil sicer nujno potreben za vzdrževanje gospodarskih in drugih stavb, za kurjavo in dobivanje stelje, za pašo in kot potencialno kmetijsko zemljišče, vendar je

bil zaradi velike razprostranjenosti in ob majhnih potrebah po omenjenih gozdnih dobrinah brez posebne vrednosti.

V naslednjih stoletjih se je blejska škofijska posest z darovi, zapuščinami in nakupi vedno bolj večala, dokler se ni raztezala po večjem delu Gorenjske.⁷ Upravljali so jo različni zakupniki in upravniki.⁸

Leta 1803 je bilo gospostvo Bled sekularizirano in priključeno kameralnemu fondu. Državna uprava je to posest upravljala do 1838, ko je bila na podlagi odločbe (Entschliessung) Franca I. z dne 23. 7. 1824 in odredbe dvorne komore (Hofkammer Verordnung) z dne 30. 6. 1838 ob koncu leta vrnjena briksenškemu knezoškofijstvu.⁹

V obdobju francoske okupacije (1809—1813) je oskrbovanje graščine in gospodarjenje prevzela državna uprava, ki je za Ilirijo imela v Ljubljani upravitelja za vode in gozdove (Conservateur Général des Eaux et Forêts).¹⁰

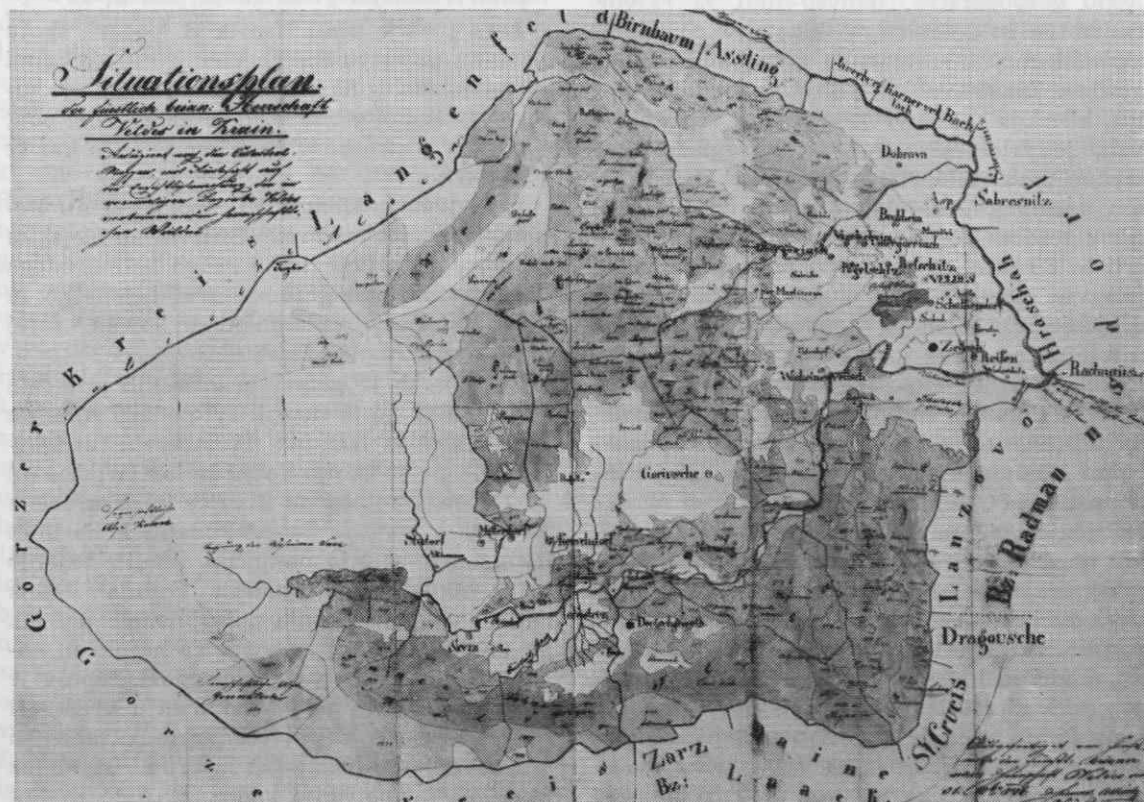
Natančneje stanje gozdne posesti dajejo šele izmera in katstrske karte, celoten pregled pa gozdarska karta briksenške blejske posesti iz leta 1846, izrisana na gozdnem uradu na Bledu s približno 20-kratno pomanjšavo katastrskih kart.¹¹

Po tej karti je gozdna posest obsegala gozdne komplekse Mežaklja, Krma, Pokljuka, Rib-

ščica, Notranji Bohinj in večji del Jelovíce. Zahodna meja od Triglava proti jugozahodu in južna meja do Ratitovca sta identični z današnjo mejo blejskega gozdnogospodarskega območja oziroma občine Radovljica, le da od Ratitovca oziroma Gladkega vrha (1667 m) teče proti severu nekoliko vzhodneje, tako da obseže celotno jelovško planoto. Bohinjsko Savo doseže nekoliko pred sotočjem s Savo Dolinko. Od Triglava proti severovzhodu teče meja po gorskem grebenu med dolinama Kot in Krma do Zgornje Radovne, se povzpne na severni rob planote Mežaklja in nadaljuje po njenem robu vzporedno s Savo do Jesenic, se spusti do mesta in po Savi nadaljuje do sotočja z Bohinjko.

Podatkov o površinah in zgradbi gozdov iz zgodnjega obdobja gospodarjenja z gozdovi na Mežaklji in Pokljuki ni dosti, čeprav je bil že 1837 sestavljen gozdnogospodarski načrt, za katerega pa kaže, da ni ohranjen. Nekaj podatkov vendarle daje kasnejši gospodarski načrt za Mežakljo (1886),¹² ki v tekstnem delu o stvareh, ki zadevajo Mežakljo, dobesedno citira prvega (1837).

Gozdni kompleks Mežaklja je bil gospodarsko samostojen objekt s površino 2779 ha (4828 oralov in 335 kvadratnih sežnjev). Obsegal je gozdove Mežaklje, Sredjega vrha, med

Izvleček iz katastrske mape blejskega gospostva 1846.

njimi ležeče zemljišče in proti Savi Dolinki padajoča pobočja. Gozdni kompleks Poljana, ki je bil v gospodarskih načrtih Kranjske industrijske družbe kasneje združen z Mežakljo, je bil prvotno od nje ločen in pridružen gozdom Govejek, Blejski grajski gozd (Veldeser Schlosswald), Mokri log in Štenge. Zaloga lesa je v teh gozdovih znašala okrog 800.000 m³ (307.471 sežnjevi tri čevlje dolgih polen). To je pomenilo v povprečju 287 m³ lesa na hektar. O tem, kako so ugotovili lesno zalogo in kolikšen je bil prirastek, pa načrt ne piše.

Blejska posest je bila zaradi zadolženosti 1858 prodana posestniku fužin na Savi Viktorju Ruardu za 157.500 avstrijskih goldinarjev,¹³ ta pa jo je 31. 12. 1871 prodal Kranjski industrijski družbi (KID) za 780.000 gld.¹⁴ razen blejskega gradu in jezera, ki ju je 1882 kupil dunajski trgovec Adolph Muhr. Tudi Kranjska industrijska družba posesti ni dolgo obdržala. Svojo razširjeno posest: blejske gozdove, gozdove Belce, Martuljka in Pišnice v Zgornjesavski dolini je po nekajletnih pogajanjih 29. 6. 1895 prodala C. kr. ministru za poljedelstvo za Kranjski verski sklad. Za kupnino 1,4 milijona goldinarjev je sklad dobil 26.454 ha posestva KID, razen nekaterih površin v katastrskih občinah Planina, Hrušica, Jesenice in Javornik. Dve leti kasneje (1897) je ministru za poljedelstvo odobrilo Kranjskemu verskemu skladu, da za 22.000 goldinarjev kupi od Rikarda Schraya 38 ha veliko posestvo Boben (Gut Auritzhof) v Zagoricah na Bledu in v njem postavi sedež C. kr. gozdnega in domenskega oskrbnništva.¹⁵

Za kratko dobo pred drugo svetovno vojno je posestvo Kranjskega verskega sklada prešlo k ljubljanski škofiji (1939—1941),¹⁶ po vojni pa je postalo splošno ljudsko premoženje in izročeno v gospodarjenje Gozdnemu gospodarstvu Bled.

Že leto potem, ko so blejski gozdovi prešli v Ruardove roke, je za gozdna kompleksa Pokljuko in Ribščico nastal petletni gospodarski načrt (1860—1864).¹⁷ Načrt je bil napravljen za 7469 ha (12.978 oralov 1291 kv. sežnjevi) gozdov na Pokljuki in 2418 ha (4201 oralov 328 kv. sežnjevi) gozdov Ribščice. Ali so taki načrti nastali tudi za druge gozdne predele, ni znano.

Šele v osemdesetih letih prejšnjega stoletja so bili za večji del gozdne posesti KID napravljeni gospodarski načrti z veljavnostjo 20 let.¹⁸ Po teh načrtih so gozdovi Mežaklje in Poljane obsegali 1789 ha z lesno zalogo 277.922 m³ ali 155 m³/ha, od tega 92 % iglavcev, in letnim prirastkom 6856 m³ ali

3,83 m³/ha. Poključski gozdovi pa so se raztezali na površini 7745 ha z zalogo 1.193.659 m³ ali 149 m³/ha, od tega 94 % iglavcev, in z letnim prirastkom 26.700 m³ ali 3,45 m³/ha.

Na Pokljuki so prevladovali čisti smrekovi gozdovi, ki se jim je v višjih legah na zahodu primešal macesen, dokler prav v višinah niso prehajali v čiste macesnove gozdove. Od poključke planote proti dolinam se je pojavljalo vse več bukve, ki je na posameznih krajih gradila čiste skupine ali sestoje.¹⁹ Medtem ko so na bolj oddaljeni planoti gozdovi najbrž resnično imeli tako sestavo, pa so proti jugu obrnjena pobočja bila slabše obrasla z gozdom, ker so bili na posameznih krajih zaradi kozje paše, požarov, obsekavanja za nastilj in smolarjenja močno poškodovani.²⁰

Sklepati je mogoče, da so podobno sestavo drevesnih vrst imeli tudi gozdovi na Mežaklji, le da je bilo manj macesna, čistim in mešanim gozdom smreke in bukve pa se je na bolj zaščitenih mestih pridružila jelka.²¹

Pred iztekom gozdnogospodarskih načrtov KID je bil za gozdove Kranjskega verskega sklada sestavljen nov, zelo temeljit gospodarski načrt. V okviru vseh gozdov je obravnaval Mežakljo in Pokljuko kot samostojna gozdna okoliša. Po tem načrtu je merila površina Mežaklje (skupaj s Poljano in gozdom Pod zobom) in Pokljuke (skupaj s Krmo) v celoti 7464 ha. Na njej je raslo 1.476.850 m³ lesa ali 198 m³/ha, od tega 88 % iglavcev, priraslo pa je letno 21.675 m³ lesa ali 2,90 m³/ha.²²

GOZDNE DOBRINE

Gozd je bil v kmečkem gospodarstvu vir mnogih potrebnih dobrin — gradbenega lesa, lesa za kurjavo in skodle, stelje, gozdne paše. Predstavljal je tudi potencialno zemljišče za nove poljedelske površine in pašnike. Nekoliko manj so bile pomembne ostale dobrine: smola, trava, zelišča, jagode, gobe, divjad.

Gozdne dobrine so bile kot življenjsko nujne priznane kot servitutne pravice. Pravica do služnosti je bila skupna ali pa so površine s pravico služnosti razdelili na posamezne upravičence.²³

V 17. stol. so imele na Pokljuki služnostno pravico soseske Bled, Spodnje in Zgornje Gorje, Višelnica, Laze, Poljšica, Podhom, Dobrava, Zasip, Rečica, Zagorice, Želeče, Jezero (Seebach) in Mlino.²⁴ Na Mežaklji pa so v začetku 19. stol. imele služnostno pravico skupnosti Spodnje Gorje in Podhom na gozdnih površinah s krajevnimi imeni Obranca, Brezovc, Vrtača, Čisovc; isti dve skupnosti skupaj s Spodnjimi in Zgornjimi Lazami so v gozdovih Strženca, Zgornji in Spodnji Koz-

jek in Za Abjek imele pravico do gradbenega lesa, lesa za kurjavo in paše; skupnost Bled pravico do lesa za kurjavo v gozdu Za Policam in skupnosti Jesenice, Sava, Hrušica in Mojstrana pravico do lesa za kurjavo in paše na gozdnatih pobočjih ob Savi Dolinki.²⁵

Gozdna paša in sečnja lesa sta močno vplivali na gozdove. Servitutni upravičenci so imeli do gozda, ki ni bil njihova last, zelo nemaren odnos, predvsem so zaradi iskanja trenutnih koristi premočno izkoriščali gozd s pašo, sečnjo in ogljarjenjem. Ne samo da so s požiganjem krčili gozdne površine za pašo goveje živine, kljub zakonskim prepovedim so pasli tudi v mladih gozdnih kulturah, ki so bile posajene na posekah v skladu s tedanjim načinom obnavljanja gozdov. Prihajalo je celo do tega, da so pastirji namenoma pulili posajene sadike in obglavljali vršičke, da bi uničili mlado kulturo in ohranili to površino za pašo.²⁶

Poleg živine so pasli tudi koze, ki so v mladih gozdnih nasadih in sestojih delale še večjo škodo. V njih so bila 50—70 let stara drevesca visoka le 1 meter, pa še ta so, če so le uspela zrasti dovolj visoko, da jih koze niso več dosegle, prebivalci oklestili za nastilj in jih tako dokončno uničili.²⁷ Različni zakoni in prepovedi paše živine in koz niso mogli omejiti. Prav paša živine in koz je bila eden od pomembnih dejavnikov, ki je dolgotrajno in močno vplival na razvoj gozdov in izoblikoval tudi njihovo podobo.

Še bolj vpliven dejavnik, ki je močno preoblikoval prvobitno podobo in zgradbo gozdov, je bilo na Gorenjskem železarstvo in z njim povezano rudarstvo. Fužine in rudniki so za obratovanje potrebovali predvsem energijo, ki so jo dobili v obliki lesa oziroma oglja. Vse do uporabe koksa in plina je železarstvo za proizvodni proces potrebovalo ogromne količine oglja iz okoliških gozdov. Tako so bile topilnice železa in železarski obrati na Gorenjskem 5 stoletij največji porabniki lesa in so s svojimi zahtevami in potrebami vplivale tudi na gospodarjenje z gozdovi.

Železarski obrati v savski dolini (Mojstrana, Fužine, Sava, Javornik), v Radovni in Bohinju (Stara Fužina, Pozabljeno, Bistrica) so sicer imeli nekaj svojih gozdov,²⁸ večinoma pa so se z lesom in ogljem preskrbovali v gozdovih blejske gosposke. Večja vrednost gozdov zaradi povpraševanja po oglju in neurejene razmere v izkoriščanju gozdov so privedle do poskusov urediti odnose med lastnikom gozdov in porabniki lesa in tudi do prvih poskusov načrtnega gozdnega gospodarstva.

Med fužinami Javornik, Radovna, Stara Fužina in Bistrica in upravo blejskih gozdov je bila 1807 sklenjena pogodba o prevzemu v vseh blejskih gozdovih že posekanega lesa (22.000 sežnjev 5 čevljev dolgih polen) za ceno 8 krajcarjev za seženj. Hkrati je bilo s pogodbo določena kazen za sečnjo svežega lesa, ki je bila 1 dukat za vsako drevo.²⁹

Tej in kasnejšim pogodbam te vrste je 1837 sledil prvi gospodarski načrt,³⁰ s čimer je bilo v gozdove blejske gosposke za posamezne gozdne komplekse vpeljano urejeno gospodarjenje. Z razvojem železarstva so se primarnim uživalcem gozdnih dobrin (lesa, stelje, paše) pridružili na istih gozdnih površinah novi porabniki lesa in oglja — fužinarji. Kakor so sprva služnostne pravice še upoštevali,³¹ pa so lastniki fužin kasneje pogosto krojili pravico do lesa in oglja po svoje, dostikrat na škodo sosesk, ki so v istih gozdovih uživale služnostne pravice.³² Potrebe železarn po oglju so vodile tudi do različnih prekrškov in tatvin. Prekomerna gozdna paša in ogljarjenje je v gozdovih povzročala veliko pustošenje. Nasprotja med fužinarji, ki so potrebovali les, in prebivalstvom, ki je krčilo gozd za pašnike in njive, je v radovljiškem in škofjeloškem političnem okrožju 1854 privedlo celo do sekvestracije gozdov, ki je trajala do 1873.³³

Servitutne pravice do lesa v gozdovih Mežaklje in Pokljuke in nasprotja med lastniki in uporabniki so se začela uravnavati v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja po postopku, ki ga je predpisal patent 1853. Predvsem zaradi neurejenih lastniških razmer so tudi gozdovi Pokljuke in Ribšćice prišli pod začasen politični nadzor, med katerim so bile opravljene regulacije servitutnih bremen. Ta politični provizorij je bil razveljavljen 1872.³⁴ Servitutni upravičenci so dobili predvsem nižinske gozdove v dolinah in na pobočjih, medtem ko so gozdni kompleksi v višjih legah na poključki planoti in Mežaklji ostali strnjeni v lasti Kranjske industrijske družbe. Od blejskih gozdov je KID dala upravičencem 4817 ha in z denarjem odkupila služnostne pravice skupnosti Jezero, Kupljenik, Zgornje Laze in Jereka z zneskom 2913 kron.³⁵ Uravnavanje služnosti paše je trajalo precej dalj. V vseh gozdovih verskega sklada je bilo 1922 s pašnimi pravicami še vedno obremenjeno približno 10.000 ha oziroma z 2240 glavami normalne živine, kar je imelo za posledico veliko škodo v mladih smrekovih gozdovih in nasadih.³⁶

Že ob koncu prejšnjega stoletja je rasla zaradi povečanega povpraševanja po gradbe-

nem lesu in oblem lesu vrednost lesa in drugih dobrin in s tem tudi gozda za mehansko in kemično predelavo. Ko so se izboljšale prometne razmere (železnica) in sta se povečala trgovina in izvoz lesa, so začele naraščati potrebe po žaganem lesu smreke, jelke, macesna in bukve, posebej je bila cenjena poključna smrekovina. Iskali so tudi drobnejše sortimente smreke in jelke za vžigalice, bukova drva, smrekovo lubje za strojilo, cepek les za izdelavo dog in skodel.³⁷ Tovarne papirja so potrebovale celulozni les. V železarstvu les in oglje nista več predstavljala glavnega energetskega vira, zato je KID začela trgovati tudi z lesom. Ko so gozdovi prešli v Kranjski verski sklad (1895) in kasneje v družbeno last, so postajali vse pomembnejši vir najrazličnejših dobrin, materialnih in splošno koristnih.

Oba gozdna kompleksa sta imela zelo ugodno prometno lego. Železniški progi Trbiž—Ljubljana, zgrajena 1870, in kasneje bohinjska proga, zgrajena 1906, sta gozdove povezali z Italijo in obmorskimi pristanišči pa seveda tudi z velikimi potencialnimi porabniki lesa — Ljubljano, Gorico, Beljakom in drugimi mesti. Les je zaradi prometnih povezav z Italijo postal pomembno izvozno blago. V obdobju KID sta bili na blejskem območju zgrajeni dve žagi: žaga Fortuna na Radovni v Grabčah in žaga v Soteski pri Bohinjski Beli. Les so na žagah prodajali razrezan, celulozni les pa so pošiljali na železniške postaje Bled, Bohinjska Bela, Soteska, Nomenj in Bohinjska Bistrica. Nekaj lesa so prodali tudi nerazrezanega.³⁸

Žaga Fortuna je imela tri polnojarmenike in dve krožni žagi. V kratkem obdobju 1919 do 1922 je razžagovala na panju (v gozdu stoječ) kupljen les, da bi kupec znižal stroške prevoza. Prej in kasneje pa je Kranjski verski sklad sekal in izdeloval les v lastni režiji, izdelano hlodovino pa prodajal na javnih pisemnih licitacijah.³⁹

Poleg teh dveh žag so v bližnji okolici delale še druge: v Bohinjski Bistrici žaga družbe Impex in Heinriharjeva žaga, na Bledu žaga Mulej & komp. in v Lescah Klemenčičeva žaga.

V neposredni okolici so nastali tudi lesno predelovalni obrati in tovarne, ki so lesno surovino oplemenitili na višji ravni. To sta bili tovarna pohištva in lesna industrija Vintgar v Gorjah pri Bledu in lesna industrija Vinko Jan v Gorjah, ki se je, tako kot lesna družba Hudovernik & komp. iz Radovljice, ukvarjal z izvozom lesa.⁴⁰

GOZDARSTVO

Naravne in prometne razmere v gozdovih Pokljuke in Mežaklje so pridobivanju gozdnih dobrin (predvsem lesa) in vzgoji gozdov dajale mnoge možnosti in ju hkrati omejevale. Preden je hlod razrezan v lesne polizdelke, je drevo v gozdu treba vzgojiti, ga posekati, razžagati, spraviti do ceste in prepeljati do lesnopredelovalnega obrata. Pri teh delovnih postopkih pa je treba uporabiti primerno orodje in zgraditi poti za spravilo in prevoz. Prav pomanjkanje poti zaradi težke in zato drage gradnje v strmih in skalovitih kraških terenih obeh gozdnih okolišev je predstavljalo glavno oviro v pridobivanju lesa. Tudi oglarjenje v gozdu ob sečišču je bilo odsev slabo razvitega omrežja pravilnih in prevoznih poti; s poogljevanjem postane les precej lažji, energetske ostane enako bogat, zato je spravilo v dolino in do porabnika bistveno manj naporno. Ko je les postal tržno blago, je gospodarnost pridobivanja gozdnih sortimentov odločilno vplivala na višino letnega etata (poseka), način gospodarjenja, delovne stopke in višino vlaganj v poti in vzgojo oziroma obnavljanje gozdov. Načelo največje zemljiške rente je v preteklosti pogosto povzročila prevelike sečnje, ker je bilo zanemareno osnovno načelo urejenega gozdnega gospodarstva — načelo trajnosti donosov (dobrin), ki ga ni mogoče uresničiti v preveč posekanih gozdovih in ne na premajhnih gozdnih površinah.

Gozdnogospodarsko načrtovanje in letni etat

Da bi si zagotovili lesno surovino in oglje vsako leto v čim bolj enakih količinah, so gozdarji že leta 1937 izdelali dolgoročni gospodarski načrt. V njem so s takrat znanimi metodami določili tisto količino poseka, ki naj bi trajno zagotavljala ta donos, prav tako pa so predpisali tudi način sečnje in potrebno površino za obnovo s pogozdovanjem.⁴¹

Les so dobivali s sečnjo na golo in s prebiranjem. Pri prvi se je kopicilo veliko lesa na posameznih sečiščih, pri drugem pa so sekali posamezna drevesa raztreseno po vsem gozdu. Prebiralno gospodarjenje je bilo predpisano le v varovalnih gozdovih, v tistih, ki so ščitili doline pred hudourniki in na strmih pobočjih tla pred erozijo. Posek za bodoča 20-letna obdobja so v gozdnem okolišu Mežaklja⁴² izračunali iz razmerja starostnih razredov, v katere so razvrstili posamezne gozdove glede na povprečno starost drevja. Starostna porazdelitev gozdov na Mežaklji je

bila zelo neenakomerna, zato načrt ni mogel zagotoviti enakomernejšega donosa lesa. V prvih 20 letih je predvideval posek 2267 m³ lesa letno, v naslednjih 20-letnih obdobjih pa po 5626 m³, 14.762 m³, 4488 m³ in 12.904 m³ ali v povprečju letno 7992 m³, (3074 sežnjev 3 čevlje dolgih polen).⁴³

Donos je bil izračunan na osnovi 100-letne obhodnje. Predvideli so, da vsak del gozda potrebuje 100 let do sečne zrelosti ali da bodo po 100 letih spet lahko sekali na istih površinah. Tudi gospodarski načrt za Pokljuko in Ribšćico (1860—1894)⁴⁴ je predpisoval enako gospodarjenje. Na površini 9887 ha (17.180 oralov) je ob 100-letni obhodnji določil letno 26.290 m³ (10.112 sežnjev) lesa za posek.

Do sredine osemdesetih let se je površina gozdnega okoliša Mežaklja zmanjšala na 1662 ha (2888 oralov).⁴⁵ Gospodarjenje z gozdom se je spremenilo. Namesto golosekov so v gozdove vpeljali postopno sečnjo,⁴⁶ prebiranje pa se je ohranilo. Visoke gozdove, v katerih so izvajali postopno sečnjo, so uvrstili v obratovalni razred A s stoletno obhodnjo, visoke gozdove na strmih pobočjih in revnih tleh, kjer mora gozd stalno varovati tla, pa v obratovalni razred B s 120-letno obhodnjo in s prebiralnim načinom sečnje. Letni etat je bil določen s tedaj običajnimi metodami: za obratovalni razred A z metodo razdelitve lesne mase po starostnih razredih (Massenfachwerk),⁴⁷ za obratovalni razred B pa po avstrijski kameralni taksii.⁴⁸ Letni posek za obdobje 1886—1905 je na Mežaklji skupaj s Poljano znašal 6282 m³, od tega naj bi okrog 5000 m³ dobili s postopno sečnjo, ostalo pa s prebiranjem.

Tudi na Pokljuki⁴⁹ sta bila enaka obratovalna razreda kot na Mežaklji, prebiralni obratovalni razred pa je imel poleg obhodnje določeno tudi obhodnico 40 let.⁵⁰ Celoten gozdni okoliš Pokljuka je bil prostorsko razdeljen v 70 oddelkov, ti pa še naprej v pododdelke upoštevajoč razlike v vrsti in rodovitnosti tal, drevesne vrste in njihovo mešanost, gostoto drevja (zarast), starost gozda. Ta osnovna razdelitev gozdov po njihovih značilnostih in posebnostih se je ohranila vse do danes. V takratnem času je pomenila intenziviranje gozdnega gospodarstva. Hkrati je uvedla red v prostoru in omogočila lažje izvajanje vseh gozdarskih opravil od načrtovanja do pogozdovanja. Za obdobje 1888—1907 je znašal letni posek 23.600 m³, od tega 5800 m³ z redčenjem.

Ob izteku gospodarskih načrtov KID za gozdove Mežaklje in Pokljuke je v upravi Kranjskega verskega sklada nastal nov izred-

no temeljit gozdnogospodarski načrt za 10 let (1904—1913).⁵¹ Prejšnji obratovalni razredi so se nekoliko spremenili. Mežakljo in Poljano (1364 ha) so obravnavali kot visoki gozd s 100-letno obhodnjo, Pokljuko (Vrh in Krmo, 5420 ha) s 120-letno obhodnjo, prebiralne gozdove na Pokljuki (9 ha) pa s 140-letno obhodnjo. Na Mežaklji in Poljani je načrt določil 6590 m³ letnega poseka in na Pokljuki 16.230 m³ ali skupno 22.820 m³. Podobno so z gozdovi v posesti Kranjskega verskega sklada gospodarili tudi po reviziji načrtov 1914, 1925, 1935. Cilj je bil doseči najvišjo gozdno rento ob popolni ohranitvi produktivnosti tal. V naslednjem 10-letnem gospodarskem obdobju (1914—1923) je bil za Mežakljo in Pokljuko predpisan letni etat 25.900 m³.⁵²

Blejski gozdovi so bili kot celovita posest gospodarjeni po enotnih načelih in po načrtih, ki sicer v posameznih obdobjih zajemajo le posamezne gozdne komplekse, vendar kažejo na urejeno in načrtno gozdno gospodarstvo. Razmere so se spremenile po regulaciji služnostnih pravic, ko je del gozdov prešel v razdrobljeni obliki v individualno lastništvo. Kakor so za veleposesti različni zakoni zahtevali urejeno gospodarjenje in gozdarskega strokovnjaka za upravitelja,⁵³ je bilo gospodarjenje v mali gozdni posesti prepuščeno lastniku, ki je z gozdom ravnal, kot je vedel in znal, iz trenutnih potreb, upoštevajoč pri tem vsaj deloma gozdnopolijske uredbe in zakone.⁵⁴

Pridobivanje dobrin — sečnja, spravilo in prevoz

Reliefna razgibanost in strmi robovi visokih planot Mežaklje in Pokljuke so oteževali spravilo lesa do uporabnikov v dolinah. Zaradi slabih prometnih razmer je bila sečnja pogosto negospodarna in manjša, kot bi lahko bila, les pa, ki je po strmih zemeljskih drčah vseeno prispel v dolino, je bil obtolčen in malo uporaben. V načrtovanju gozdnega gospodarstva se je ves čas pojavljal osnovni cilj razširiti omrežje izvoznih poti in poti za spravilo lesa in oglja do ceste, železnice ali vodne poti.

Les so sekali poleti, pozimi je sečnjo oviral visok sneg. Sekali so posamezna drevesa, kadar so s prebiranjem iskali manjše količine lesa, npr. servitutni les, ali pa so sekali na golo: sprva naenkrat, kasneje pa postopno. Za oglje so dobivali les s sečnjo na golo in ga v bližini sečišča v stoječih kopah predelali v oglje.

Posekan les so do izvoznih poti, kjer so ga naložili na vozove in sani, spravljali z vla-

čenjem po tleh, s spuščanjem po zemeljskih ali lesenih (včasih tudi vodnih) drčah ali rižah, s sanmi po vlakah in tudi z nošnjo. Za les in oglje so uporabljali sani, ki jih je pletli vlekla živina ali pa upravljali oglar po brunčanih poteh (Prugelwege), pozimi pa so jih po snegu ročno vodili drvarji in oglarji. S sanmi so spravljali les in oglje predvsem pozimi. Zaradi lažjega zimskega spravila so oglarji poletj skuhanu oglje hranili v kolibah ob kopiščih in ga šele po snegu dostavljali fužinam.

Lesene drče iz hlodov ali plovov, ki so tekale po tleh ali so bile postavljene na podporne kože, če je konfiguracija terena to zahtevala, so zgradili le za večje količine lesa.⁵⁵ Gradnja in vzdrževanje lesenih drč je zahtevalo veliko lesa, zato za manjše količine posekanega lesa niso bile ekonomsko upravičene. Lesene drče v gozdovih kranjskega verskega sklada so bile dolge po več sto metrov. Tudi za drobnejši les, za polena, so ponekod zgradili lesene žlebove iz krajnikov. Eden takih je bil v gozdovih verskega sklada dolg 150 m.

Poleg drč in vlak so za spravilo lesa preko neprebrskih pobočij uporabljali žičnice. Več so jih zgradili v bohinjskem delu posestva z Jelovice, s Pokljuke pa le eno (Gorjuše—Soteska). Razlog za postavitev žičnic je bil trošen. Les je bil s spravilom po zraku nepoškodovan in zato kakovostnejši, odprli so nova gozdna področja in zagotovili so si tudi enakomerni dotok oglja in lesa. Neenakomeren dotok oglja — odvisen je bil od zimskih snežnih razmer — je predstavljal v proizvodnem procesu pridobivanja železa precejšen problem. Z žičnicami so ta problem rešili.⁵⁶ S Pokljuke so 1889 dogradili in pognali žičnico z Gorjuš v Sotesko.⁵⁷ Po njej so spravljali les s precejšnjega dela pokljuške planote. Z Mežaklje ni vodila nobena žičnica.

Žičnice v gozdovih KID je sprojektiral tehnični direktor družbe Lambert pl. Pantz. Kot prvi je že 1873 za odvoz rude z Begunjsčice uporabil pri žičnici le eno nosilno vrv in tako močno zmanjšal stroške postavitve. Žična vrv je namreč predstavljal največji strošek pri gradnji žičnice. Svoje patentirane tehnične rešitve je Pantz uporabil tudi za gozdne žičnice s Pokljuke in Jelovice (Gorjuše, Komarča, Mokri log, Blatni graben, Podkorita).⁵⁸

Les, ki so ga po talnih drčah, vlakah in spravilnih poteh spravili do izvoznih poti, so naložili na vozove in odpeljali do žag in drugih porabnikov. Za prevoz so uporabljali navadne vozove, na katere so naložili 1,2—1,5 m³ lesa.⁵⁹ Pozimj so hlodovino vozili s sanmi.

Za transport so uporabljali tudi plovne poti po Savi Bohinjki in Radovni. Po Bohinjki so plavili okrogel in celulozni les do zaustavljalnih grabelj pri žagi v Soteski.⁶⁰ Hlodovino so razžagali, celulozni les pa so od Soteske prepeljali do železniške postaje v Lescah.⁶¹ Po Savi Bohinjki so plavili les z obeh strani reke, po njej je šel tudi les, ki so ga posekali nad Komarčo, spravili do Bohinjskega jezera z žičnico in leseno rižo, in po njem v nevezani obliki v Bohinjko. Za plavljenje po obeh rekah si je Kranjski verski sklad moral s pogodbo od lastnikov zemljišč in naprav ob rekah zagotoviti dovoljenje. Po Radovni so plavili iz Zadnje Radovne do fužine KID, kjer je bila lovilna naprava. Od tod je šel les po kōpnem.⁶² Pogodba za plavljenje po Radovni je dajala pravico do 3500 prostornih metrov drv dolgih 5 čevljev (1,58 m) in 300 m³ hlodovine dolžine 4,1 m. Plaviši so smeli od začetka maja do konca junija in od začetka septembra do sredine oktobra pri srednjem vodostaju. Da bi ne poškodovali bregov, mostov in drugih naprav, so jih morali zaščititi s fašinami, plohi ali bruni in celo s kamnitimi kaštami.⁶³

Pokljuka je bila že pred 100 leti razdeljena v 7 pravilnih okolišev,⁶⁴ oblikovanih tako, da je iz vsakega vodila vozna pot, le iz enega naj bi v dolino (Radovno) les spravljali po riži. Načrtovano omrežje gozdnih pravilnih poti naj bi segalo do vsakega sečišča na planoti. Dragocenejši stavbni les naj bi v Radovno prepeljali z žičnico z Rjave peči.⁶⁵ Načrt kasneje ni bil v celoti uresničen, predvsem niso zgradili žičnice.

Zaradi velikega povpraševanja po lesu na Gorenjskem se je v začetku tega stoletja začela gostiti prometna mreža v gozdovih Pokljuke in Mežaklje. Potem ko je ministrstvo za poljedelstvo 30. 7. 1903 izdalo odlok, so jeseni 1904 začeli graditi 15 km dolgo cesto na Pokljuko. Končali so jo 1911 in hkrati začeli graditi 12 km dolgo cesto na Mežakljo, ki so jo naslednje leto že dogradili. Do 1919 so nato dopolnjevali sekundarne prometnice.⁶⁶ Novi cesti sta odprli velik del prej slabo izkoriščenih gozdov, omogočili pa sta tudi uporabo boljših in ekonomičnejših prevoznih sredstev.

Vzgoja gozdov

Način gospodarjenja s sečnjami na golo in postopno sečnjo je bil uspešen le takrat, kadar je na posekano površino priletelo dovolj semena z bližnjih dreves in so se posekane površine naravno obnovile. Zaradi različnih razlogov naravna obnova ni vedno uspela ali

pa je tekla prepočasi. 100 ali 120-letna obhodnja je dopustila tudi samo toliko let za rast drevesa od semena do sečne zrelosti. Vsak izpad obnove je zato povečal nevarnost, da gozd po preteku obhodnje ne bo zrel ali pa da bo v njem manj lesa, kot bi ga lahko bilo. V takih primerih so gozd obnovili umetno s saditvijo v drevesnici vzgojenih drevesc.

Prvi začetki umetne obnove s sadikami v letu 1859 niso uspeli. Pogozdene površine je kljub zaščiti uničila pasoča se živina. Tudi kasnejše dosajevanje in setev nista bila uspešna. Veliki goloseki, nastali 1848 in 1849, so bili po 30 letih še vedno nezarasli in izpostavljeni eroziji prav zaradi paše.⁶⁷ Po teh prvih začetkih je postalo umetno obnavljanje gozdov s sajenjem na neobraslih površinah, z dopolnjevanjem praznin v naravno pomlajenih mladih gozdovih in nekoliko manj s setvijo, sestavni del gospodarjenja z gozdom. Za obdobje 1860—1864 je gospodarski načrt predvidel saditev na 345 ha (600 oralih) ali 69 ha letno.⁶⁸ V obdobju 1886—1905 na Mežaklji 230 ha,⁶⁹ na Pokljuki v 20 letih (1888 do 1907) 511 ha⁷⁰ in v gozdovih Kranjskega verskega sklada v 10 letih (1904—1913) 760 ha.⁷¹ Načrt pogozdovanj niso bili v celoti uresničeni. V petih letih 1898—1903 so pogozdili v vseh gozdovih verskega sklada 31 ha površin in zasejali 21 ha. Za to so porabili 102.000 sadik smreke, 56.000 macesna, 21.000 jelše in vrbe in 1000 sadik cemprina, sejali pa so smreko in macesen.⁷²

Za svoje potrebe je KID vzgajala sadike v svojih drevesnicah. Ena prvih drevesnic v Sloveniji je bila osnovana prav na blejski posesti leta 1859.⁷³ Leta 1886 je KID že imela centralno drevesnico pri gozdnem uradu na Javorniku in manjše drevesnice v gozdovih na krajih z imeni »V gošati«, »Pod lipanco« in »Kranjska dolina«.⁷⁴ Kranjski verski sklad pa je imel 1904 drevesnice Poljana, Lepence, Mrzli studenec, Kranjska dolina in Vrh, 1922 pa drevesnici Mrzli studenec (1316 m² setvene površine) in Kranjska dolina (624 m²) za gozdni okoliš Pokljuka, Trato (477 m²) in Poljana (112 m²) pa za Mežakljo.⁷⁵ Nekaj let kasneje so iz lastnih drevesnic na Pokljuki posadili 157.000 sadik smreke, jelke in macesna.⁷⁶

V gozdu so sadili 3—4-letne nepresajene sadike v kvadratu s stranico 1,5 m, kar je zneslo 4500 sadik na hektar. Za ročno sajenje z motiko ali kopačo so najemali samo ženske, ki so bile spretnejše in cenejše od moške delovne sile. Posajena drevesca so s koli zaščitili pred živino.⁷⁷

Vzgoja starejših gozdov je bila minimalna. V odraščajočih gozdnih sestojih so odstranjevali le tisto, kar je bilo polomljeno, zavrto v rasti ali pa po kakem drugem kriteriju ni več spadalo v gozd. V naravnih mladjih in goščah so odstranjevali predvsem slabo in vse tisto, kar je oviralo razvoj smreke in drugih ekonomsko zanimivih vrst, zato so večinoma že v mladju izsekali vso bukev.⁷⁸ Celotno gospodarjenje, s tem pa tudi vzgoja gozdov, je bilo usmerjeno k čimvečji vrednostni proizvodnji gozdnih sortimentov, zamenarjene pa so bile naravna zgradba, uravnoveženost in stabilnost gozdov. Dolgotrajno izsekavanje bukve za predelavo v oglje in istočasno sajenje smreke na vseh primernih in neprimernih tleh je v razmeroma kratkem času sto let močno spremenilo prvobitne gorenjske gozdove, tudi Mežakljo in Pokljuko. Neupoštevanje naravnih zakonitosti v gozdnem gospodarstvu je privedlo do neodpornih gozdov in smrekovih monokultur, otežilo bodoče gospodarjenje in povečalo rizik gospodarskega uspeha in vseh vlaganj v prometnice, vzgojo gozdov, stroje in kadre. Te posledice čuti gospodarjenje z gozdom na blejskem gozdnogospodarskem območju še danes, ker mu pod bremenom novih, predvsem večjih in širših zahtev do gozdnih dobrin otežujejo pot do optimalnih gospodarskih uspehov.

OPOMBE

1. Gozdnogospodarski načrti obravnavajo gozd in gozdno gospodarjenje kot kompleksen naravni sistem in kompleksno človekovo dejavnost. Zato vsebujejo zelo raznolike podatke: o površini, lesni zalogi, prirastku in etatu gozdov, pravih in prometnih razmerah, lastništvu, tržnih razmerah in preteklem gospodarjenju. Uporabljeni so bili: prvi ohranjeni gozdnogospodarski načrt za Pokljuko in Ribšćico 1859 (shranjen v arhivu Tehniškega muzeja Železarne Jesenice), gozdnogospodarski načrti Kranjske industrijske družbe za Mežakljo 1886, Pokljuko 1888, gozdnogospodarski načrt za gozdove Kranjskega verskega sklada blejske gozdne uprave 1904 (vsi shranjeni v arhivu Gozdnega gospodarstva Bled). Poleg omenjenih so bili uporabljeni še drugi gozdarsko-zgodovinski viri in literatura, predvsem poročila kranjsko-primorskega gozdarskega društva, listine iz arhiva Tehniškega muzeja Železarne Jesenice in Državnega arhiva Slovenije ter drugi, navedeni v opombah. — 2. Gornik, F.: Bled v fevdalni dobi, Zavod za napredek turizma Bled, Bled, 1967, str. 111. — 3. Postavlja se vprašanje ali je bila za mejo posesti mišljena Tržiška Bistrica ali Bistrica v Bohinju. Z odločitvijo za zadnjo bi bili zajeti v posest tudi gozdovi na desnem bregu Save Bohinjke, torej gozdovi Jelovice, ki so kasneje predstavljali

bistveni sestavni del briksenške gozdne posesti. — 4. Gozdnogospodarski načrt za gozdove Kranjskega verskega sklada (K. k. Forst- und Domänen Verwaltung, k. k. Forstwirtschaftsbezirk Veldes, Einrichtungs-Operat 1904, I. Teil) citira prispevek prof. Richterja v reviji *Illyrisches Blatt* 1820, št. 52; 1821, št. 12, 13, 14, 15 ter Veldes und die Wochein, 1821, str. 47. V nadaljevanju je za ta vir uporabljena okrajšava GG načrt 1904. — 5. GG načrt 1904. — 6. GG načrt 1904. — 7. GG načrt 1904 citira H. Costo: *Reiseerinnerungen aus Krain, Laibach, 1848*, str. 189, 190. — 8. Gornik, F.: *Bled v fevdalni dobi*, Bled, 1967. — 9. Arhiv Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, novi fond (po letu 1869), fasc. 19b, listina: Verzeichnis über die den gesellschaftlichen Grund- und Werkbesitz betreffenden Ereignisse vom Jahr 1869 bis 1915. — 10. Pola stolječa šumarstva 1876—1926, Zagreb, 1926, str. 285. — 11. Situationsplan der fürstlich brixn: Herrschaft Veldes in Krain. 31. december 1846. Karta je shranjena v arhivu Gozdnega gospodarstva Bled. — 12. Wirtschafts-Plan des Forstbezirks Mežakla der Krainischen Industrie Gesellschaft, nach den geometrischen und taxatorischen Aufnahmen der Jahre 1885 bis 1886. Načrt je v dveh izvodih shranjen v arhivu GG Bled. V nadaljevanju je uporabljena okrajšava GG načrt Mežaklja 1886. — 13. Arhiv Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, fasc. I/13, listina 267. — 14. GG načrt 1904. — 15. GG načrt 1904. — 16. Šivic, A.: *Zgodovina verskozakladnih gozdov, pridobljenih od bivše Blejske graščine 1004—1945 in državnih gozdov na Jelovici od XVI. stoletja do 1945*, rokopis, shranjen v Tehniškem muzeju Slovenije, Ljubljana, str. 32. — 17. Wirtschafts-Plan über die herrschaftlich Veldeser Hauptwälder Pokluka und Ribschtza, 1859: Načrt je bil narejen za obdobje 1860—1864. Shranjen je v arhivu Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, fasc. I/17, listina 340. V nadaljevanju okrajšava GG načrt Pokljuka 1859. — 18. Gozdnogospodarski načrti so nastali v naslednjem zaporedju: 1884 za tržiške gozdove, 1886 za Mežakljo in 1888 za Pokljuko. Načrt za tržiške gozdove je shranjen v Državnem arhivu Slovenije, fasc. 19 fonda KID, ostala dva pa na GG Bled. — 19. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1878, str. 39. — 20. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1878, str. 39. — 21. GG načrt Mežaklja 1886. — 22. GG načrt Mežaklja 1886. — 23. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1878, str. 42. — 24. Arhiv Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, fasc. I/15, listina 287. — 25. GG načrt Mežaklja 1886. — 26. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1878, str. 41. — 27. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1878, str. 42. — 28. Arhiv Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, fasc. I/4, listina 58. — 29. GG načrt Mežaklja 1886. — 30. GG načrt Mežaklja 1886. — 31. Arhiv Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, fasc. I/15, listina 286. — 32. Arhiv Teh-

niškega muzeja Železarne Jesenice, fasc. I/15, listina 287. — 33. Šivic, A. — rokopis (glej opombo 16), str. 39. — 34. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1878, str. 40. — 35. Arhiv Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, novi fond, fasc. 19b, (glej opombo 9). — 36. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 121. — 37. GG načrt Mežaklja 1886. — 38. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1909, str. 38. — 39. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 122. — 40. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 52, 117, 56. — 41. GG načrt Mežaklja 1886. — 42. GG načrt Mežaklja 1886. — 43. GG načrt Mežaklja 1886. — 44. GG načrt Pokljuka 1859. — 45. GG načrt Mežaklja 1886. — 46. Zrelo drevje so posekali v več stopnjah: približno 20—30 let pred koncem obhodnje najprej vse poškodovano in slabo rastoče drevje (približno 1/5 vsega lesa), nato so čakali okrog 10 let, da je drevje imelo veliko semena, in posekali polovico drevja, in sicer tako, da so na golo v obliki krogov posekali skupine dreves. Preostalo drevje so dokončno posekali, ko je bil gozd že obnovljen z mladimi drevesci iz semena. — 47. Massenfachwerk je stara metoda določanja donosa lesne mase in s tem višine letnega poseka za obdobje celotne obhodnje tj. 100, 120 ali 140 let. Po tej metodi so posamezni gozdni sestoji upoštevali starost, lesno zalogo in prirastek razvrščeni v posamezna 20-letna obdobja — periode ali predale (Fächer) tako, da bi bila količina posekane lesa (donos) v posameznih periodah čim bolj enaka. Metoda je bila prvič opisana 1795. — 48. Avstrijska kameralna teksta se je prvič pojavila 1788 v avstrijskem predpisu za ugotavljanje vrednosti gozdov ob prodaji. Letni posek je izračunan po formuli, ki upošteva ugotovljeni prirastek, obhodnjo in razliko med dejansko in normalno lesno zalogo. Normalna lesna zaloga je bila najmanjša zaloga, ki naj bi še zagotavljala trajen lesni donos. — 49. Der Wirtschafts-Plan des der Krainischen Industrie-Gesellschaft gehörigen Forstbezirkes Pokluka, 1888. Načrt je shranjen na GG Bled. V nadaljevanju z okrajšavo GG načrt Pokljuka 1888. — 50. Obhodnica je čas v katerem se sečnja na isti površini gozda ponovi. V tem primeru naj bi redčili vsakih 40 let. — 51. GG načrt 1904. — 52. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 114. — 53. Državni gozdni zakon 1852. Posebni deželni zakoni so določali najmanjšo velikost gozdov, za katere naj bi skrbel usposobljen upravitelj. Za Kranjsko je bila ta površina 1150 ha. — 54. Gozdarstvo v ljubljanski oblasti leta 1926 in 1927, Ljubljana, 1928, str. 16. — 55. Šivic, A.: — rokopis (glej opombo 16), str. 27. — 56. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach 1878, str. 43, 44. — 57. GG načrt Pokljuka 1888. — 58. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 28. — 59. GG načrt 1904. — 60. GG načrt 1904. — 61. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1909, str. 38. — 62. GG načrt 1904. — 63. Arhiv Teh-

niškega muzeja Železarne Jesenice, novi fond, fasc. 62. — 64. GG načrt Pokljuka 1888 omenja naslednje spravilne okoliše: I. Krma, II. Strese-na dolina, III. Klek, Peku, Konavčnošlep, IV. Das Plateau, V. Za robom, Bukofrebar, VI. Kranjska raven, VII. Ribšica. — 65. GG načrt Pokljuka 1888. — 66. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 116. — 67. Mitteilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereins, Laibach, 1978, str. 41. — 68. GG načrt Pokljuka 1859. —

69. GG načrt Mežaklja 1886. — 70. GG načrt Pokljuka 1888. — 71. GG načrt 1904. 72. GG načrt 1904. — 73. Pola stolječa šumarstva 1876—1926, Zagreb, 1926, str. 286. — 74. GG načrt Pokljuka 1888. — 75. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 120. — 76. Gozdarstvo v ljubljanski oblasti leta 1926 in 1927, Ljubljana, 1928, str. 49. — 77. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 120. — 78. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana, 1923, str. 120.

BLED NA STARIH SLIKAH

(slikarstvo - grafika - fotografija)

MIRKO KAMBIČ

Bled je s svojo ožjo in širšo okolico izredno fotogeničen. Pri tem ne mislimo samo na fotografijo, temveč tudi na vse zvrsti likovnih upodobitev Bleda. Gre za vrsto postavk, ki so bile nekoč in so še danes naklonjene likovnim stvaritvam, ko gre za blejski portret, bodisi v olju ali v risbi, v knjižni ilustraciji ali na fotografiji. V tem našem zapisu se bomo omejili le na starejše blejske upodobitve, sicer bi slike Bleda z okolico zahtevale samostojno, bogato ilustrirano publikacijo.

Bled je s svojo okolico naraven park edinstvenega značaja, je zapisal že v 19. stol. Amand v. Schweiger v svoji knjižici o Bledu. Dodal je zanimive primerjave Bleda z drugimi podobnimi alpskimi okolji, kot so Hallstatt in Berchtesgaden. Ni postavil v ospredje tistega, kar ima Bled skupnega s takšnimi kraji, temveč nasprotno. Prikazal je, kaj ima Bled več in v bolj izvirni meri kot podobni alpski kraji Srednje Evrope. Seveda pa omenjeni pisec ni izoliral Bleda na samo jezero, temveč je obravnaval Bled z okolico kot zaključeno naravno celoto in ta okolica sega od sotočja obeh Sav do njihovih izvirov in do samega Triglava.¹

To geografsko celoto z njeno značilno lepoto je imel pred očmi pesnik Prešeren, saj je opeval Bled z njegovo »okol'šč'no«. To okolico so omenjali vsi starejši vodniki, ki so vabili na Bled domače in tuje turiste 19. in 20. stoletja. V besedi in sliki so povezovali Bled z obema Savama, s kraji pod Karavankami, z Babjim zobom in z Bohinjem, z izvirov Savice ter z vrhom samega Triglava. Sicer je bila tudi blejska posest, ki so jo dobili brik-senški škofje že leta 1004, mnogo širša kot

samo blejsko jezero z gradom. To moramo omeniti, ker se bomo v pregledu slikovnega gradiva omejili predvsem na sam Bled kot na osrednjo točko blejske pokrajine.

Blejsko jezero z otokom, gradom, naseljem in z gorami v ozadju ima svoj izjemno tipičen obraz, ki je hvaležen za portretiranje z vseh strani. Imamo lepa slovenska naselja, ki so značilna in spoznavna le z enega gledišča. Bled je nasprotno zanimiv in spoznaven od vzhoda in od zahoda, z južne in s severne strani. Tudi zračni pogled z različne višine razodeva že na prvi mah značilno lego Bleda.

Pogled na Bled z vzhodne strani je posebno v starejšem obdobju, ko Bled še ni bil tako pozidan, pomenil pravo presenečenje. Kdor se je dvignil na blejski rob iz soteske Save, od koder pripelje pot iz Lesc, je na vrhu ostrmel. Nenadoma je zagledal jezersko površino, grajsko pečino s starodavnim gradom, spodaj majhno naselje s cerkvijo, v ozadju Triglavsko pogorje, na jezeru pa otok z zvonikom.

Od zahodne strani, od Zake, se na vsej poti ob jezeru odpira širok pogled na otok v ospredju, na grad v ozadju, na naselje in na mogočni Stol daleč zadaj. Kdor se potruži še na pobočje Osojnice nad Zako ima pred seboj Bled v celotnem blišču kot na dlani, pogled kot bi bil v letalu ali v helikopterju.

Južna stran jezera je dolga, pogled hiti zdaj na otok, potem na grad in na Stol v ozadju. Naselje Mlino s starim hotelom Petran je bilo nekdanje pristanišče za romarske čolne, ki so vozili na otok. To gledišče je imel verjetno pred seboj pesnik Prešeren, ko je v Krstu opisal Bled kot podobo raja. Prešeren